

O psaní, paměti a síle vzpomínek

RYTA SEPETYSOVÁ

TVOJÍ příběh

Přeložil Petr Eliáš

COO
BOO

Tvůj příběh

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cooboo.cz
www.albatrosmedia.cz

Ruta Sepetysová
Tvůj příběh – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2023

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

TVŮJ *příběh*

O PSANÍ, PAMĚTI
A SÍLE VZPOMÍNEK

RUTA SEPETYSOVÁ

**COO
BOO**

Přeložil Petr Eliáš

YOU: THE STORY

Copyright © 2023 by Ruta Sepetys

All rights reserved including the right of reproduction in whole or in part in any form.

This edition published by arrangement with Viking Children's Books, an imprint of Penguin Young Readers Group, a division of Penguin Random House LLC.

Translation © Petr Eliáš, 2023

E-book konverze © GDTP Studio Albatros Media, 2023

ISBN tištěné verze 978-80-7661-856-5 (1. vydání, 2023)

ISBN e-knihy 978-80-7661-883-1 (1. zveřejnění, 2023) (ePDF)

Pro Michaela

OBSAH

ÚVOD	7
ZÁPLETKA	11
VÝVOJ POSTAV	35
HLAS	59
PERSPEKTIVA	77
PROSTŘEDÍ	101
DIALOG	121
REŠERŠE	149
PŘEPISOVÁNÍ A PŘIPOMÍNKY	169
ODVAHA	189
ZÁVĚR	213

ÚVOD

ŽIVOT JE PŘÍBĚH V POHYBU.

Každý den ke svému příběhu něco přidáš, přepíšeš ho a nahlédneš ho z odlišného úhlu. Něco vymažeš. Vytrhneš stránky. A pak lituješ, že některé z nich nejdou vrátit zpátky.

Den je příběh. Rok je příběh. Život je příběh.

Ty jsi příběh.

Je jedno, jestli píšeš beletristický, nebo nebeletristický text, tajemství dobrého psaní tkví v tvé vlastní životní zkušenosti.

A tvá zkušenost se jen zřídka točí výhradně kolem tebe. V zákulisí postávají další postavy – rodina a přátelé – a snaží se dostat do světla reflektorů. Rozvětvují tvůj příběh, protahují ho a splétají. Přidávají mu vrstvy. Až ti bude někdo tvrdit, že jeho rodina má dokonalou dynamiku, radila bych ti dát se na útěk. Protože jestli ten člověk mluví pravdu, buď je neskutečně nudný, nebo se celá rodina stydí za angažmá strýčka Rona v nudistickém klubu. A řekněme si na rovinu, že každý, kdo vytrhne stránky o strýčku Ronovi, je nudný.

Životní vzrušení spočívá v tom, že probíhá ve vlnách:

Žal.

Naděje.

Radost.

Potupa.

Tyhle čtyři vlny jsou zcela základními nástroji spisovatele či spisovatelky. Všichni je máme. Tvá životní cesta se vine přes různé zápletky a jedinečná místa, zní na ní všelijaké hlasy a potkáš mnoho postav. Pokud všechny tyhle prvky zapracuješ do svých textů, budou působit autenticky.

Protože takové jsou.

Než jsem začala psát knihy, přes dvacet let jsem pracovala v hudebním průmyslu. Práce s písničkáři, skladateli filmové hudby, rockovými skupinami a muzikanty byla velká škola, abych tak řekla. Ručitele pro případ kaucí jsem si musela uložit do oblíbených kontaktů. Ale něco jsem za to dostala – z první ruky jsem sledovala tvůrčí projev.

Všimla jsem si jedné věci. Když tvůrce do svého díla vloží kus sebe, výrazně tím zvýší šanci na úspěch. Sebemenší zrníčko pravdivých emocí stačilo, aby se rozezněla jakási magická ozvěna. Náhle si posluchači k písničce snáz vytvářeli vztah a nechali se jí natolik pohltit, že ji někteří prohlašovali za svou hymnu. Píseň v nich zahrála na hudební i osobní notu. Lidé si ji zpívali v autě a na koncertech nad hlavou drželi hořící zapalovače. Vysloužila si své místo v soundtracku jejich života. Prvky v ní byly skutečné, a proto měly skutečný dopad.

Podobné je to se psaním – cesta ke knize vede přes tvé vlastní prožitky. Tvá selhání, zklamání a špatná rozhodnutí jsou skvělý materiál ke zpracování. Romantická epizoda s Amišem, útěk z domu jedné děčkové filmové hvězdičky v Hollywood Hills, pracovní pohovor v saku, kterému z podpaží visí cenovka – tyhle stránky bych ze svého příběhu nikdy nevytrhla, a ty to taky nedělej. Probarvují svět, který je jinak až příliš často beznadějně šedivý.

Dobrý text musí mít základ v emocích a představivosti. Ty nejlepší texty probouzejí živé a hluboké city, a ty potom přenášejí a proměňují. Pomáhají se ztotožnit s postavami a jednotlivé scény se ti díky nim zaryjí do paměti. Někteří spisovatelé jsou přesvědčeni, že musí tvořit z ničeho. Ale taková tvorba z ničeho často vede obloukem zpátky na začátek. K ničemu.

V knize, kterou držíš v ruce, ti představím několik důležitých složek příběhu. Pro příklady budu sahat do vlastního života a budu tě nabádat k přemýšlení nad tím svým. Koncepty i jejich zpracování jsou záměrně jednoduché a mají sloužit jako podněty k úvahám a nápadům. V jednotlivých kapitolách budu svá témata ilustrovat na příkladech, esejích a všelijakých dalších útvarech. A protože jsem spisovatelka s vášní pro historii, nabídnu ti i hrstku historických informací.

Vyprávět se dá mnoha způsoby. Ale chceš-li vytvořit něco opravdu mimořádného, ponoř se do svých vzpomínek a pocitů a pak prolož základní stavební kameny svého příběhu těmito prvky. Vlož do svého projektu něco ze sebe. Jedině pak přitáhneš čtenáře ke stránkám, jediné pak svému příběhu dáš něco smysluplného, co ve čtenáři zarezonuje a udrží ho u čtení:

Duši.

» ZÁPLETKA «

Důležité otázky

PROČ JSOU NĚKTERÉ PŘÍBĚHY TAK PODMANIVÉ? Poutavá zápleтка zavede čtenáře do zajímavého prostředí, svěří mu palčivé tajemství nebo představí problém, který je třeba vyřešit. Při vymýšlení zápletky je velmi důležité, že postava musí něco chtít. A čtenář musí o tomto chtění vědět a rozumět mu.

Při promýšlení příběhu si v hlavě projdi následujících deset základních otázek. Ne každý žánr obsahuje všechny zmíněné prvky, ale pokud si na tyto otázky dokážeš odpovědět, lépe svůj příběh pochopíš.

PODNĚT

Jaká událost dala věci do pohybu?

PŘÁNÍ

Co tvá hlavní postava chce?

STRATEGIE

Co se postava rozhodne udělat, aby toho dosáhla?

KONFLIKT

Kteří lidé stojí tvé postavě v cestě?

RIZIKA

Co se stane, když plán nevyjde?

ZOUFALSTVÍ

Která událost vezme tvé postavě
všechnu naději?

POUČENÍ

Co se tvá postava dozví o sobě,
o jiných lidech nebo o světě?

ROZHODNUTÍ

K čemu tohle zjištění tvou postavu přivede?

SLABINA

V čem tvá postava potřebuje emočně povyrůst?

POZADÍ

Co na začátku příběhu
pronásleduje tvou postavu?

V životě si všichni projdeme mnoha různými zápletkami. Vzpomeneš si na podněty, strategie, konflikty i na chvíle zoufalství? Sepiš si alespoň pár bodů. Anebo ještě lépe, vrať se ke stránkám, na nichž už možná zapsané jsou. Třeba ke stránkám v deníku?

Osobní archiv

KAM SE PODEĚL DENÍK? Neudusil se náhodou polštářem, když jsem nedávala pozor? Jedna kamarádka mi sdělila, že deník nahradil diář. Nemožné! Taky mám diáře. Jsou dospělé. A taky ukňourané a nudné. Deníku svěřujeme svá nejtrapnější tajemství či své nejniternější obavy. Jen v deníku najdeš opravdu dobré věci.

DENÍK, -u m. neživ. (6. mn. -cích): *tajný záznam událostí v lidském životě, často s osobními myšlenkami a postřehy*

DIÁŘ, -e m. neživ.: *sešit pro zapisování plánů a úkolů*

Tyhle definice jsem si vymyslela sama, abych jimi podepřela, co chci říct. Pro mě deník a diář nejsou totéž. V diáři tlacháš o pouti do Santiaga, na kterou se vydáš, až tě k tomu ponoukne něco vyššího. Deníku se svěříš se snem, v němž ses náhodou líbala se sousedem. Do diáře si píšeme o tom, co bude nebo by mohlo být. Do deníku píšeme o tom, co je. Držíme se faktů. Například:

Brácha mi utopil barbínu. Tajně jsem mu vlezla do pokoje a prdla si tam.

To je zápis z mého starého deníčku o sourozenecké pomstě prostřednictvím střevních plynů. Jsem poněkud nesvá z toho, jak moc mě odhaluje, ale jsem šťastná, že ho mám. Kdo jsem tehdy byla? Dokážu si odpovědět na některou z těch deseti otázek?

Deníčky, o kterých mluvím, mívaly zámeček na maličkatý kovový klíček. Já jsem si chytře přilepila zesponovanou knihu na magnet, aby mi klíček držel v místě, kde na něj vůbec nebude vidět. Byla jsem na ten nápad dost pyšná. Ani by mě nenapadlo, že máma odemkne zámeček sponkou na papíry a celý deníček si přečte. (Prozradil ji popílek z cigaret mezi stránkami.)

Ale deníčky nejsou jen pro děti. Při rešerších ke svým knihám jsem četla deníky agentů FBI, vojáků i tajných policistů, které nic nezamlčují. Vůbec nic. Jsou děsivé a přiznávají se k leccemu. Okamžitě v nich rozpoznáš konflikt i rizika.

Dejme tomu, že si tvoje postava vedla v dětství deníček. Co by v něm bylo? Připisovala by si tvoje postava poznámky na okraj nebo škrtala? Psala by tajným jazykem, nebo by se nebála a vyklopila všechno?

A co ty? Představ si, že si můžeš přečíst deník kohokoli na světě. Koho si vybereš a proč?

Co v něm doufáš najít a jak by to mohlo ovlivnit zápletku tvé knihy?

Když na nějaké dražbě pozůstalosti objevím dopisy nebo deník, hned po nich sáhnu. Jednou jsem v antikvariátu našla svazek starých dopisů. Sáček s obálkami a pohlednicemi

(všechny z let 1905–1910) stál jen dolar a padesát centů. Byl to hotový poklad.

*Stanley, musíš okamžitě přijet. Sejdeme se v úterý
v sedm hodin večer za poštou.
Nikomu o tom neříkej!*

Catherine

Lístek byl podepsaný a datovaný 1908.

Spousta možných zápletek.

Proč Catherine chtěla, aby Stanley přišel k poště? Proč to bylo takové tajemství? Co Catherine chtěla? Kdo byl Stanley? Že by její bratranec? Spolužák? Milenec? *V r a h* ?

Byla jsem lapená. Hned jsem měla plnou hlavu postav, zápletek i rizik. A protože jsem fanatická řešeršistka, dva roky jsem pátrala, než jsem zjistila, jak to se Stanleyem a Catherine doopravdy bylo.

Pravda byla lepší, než jsem si vůbec dokázala představit, a přivedla mě na nespočet otázek.

Když chceš vybudovat silnou zápletku, je dobré klást silné otázky – otázky, které vykreslí scénu nebo podnítí podrobnou, originální odpověď.

NUDNÁ OTÁZKA PRO STANLEYHO:

Co se ti stalo v práci?

ZAJÍMAVÁ OTÁZKA PRO STANLEYHO:

Zkus si vzpomenout. Vzal sis někdy domů z práce nebo ze školy něco, co jsi neměl?

Zajímavá otázka vykreslí scénu a začne budovat zápletku. Najednou si představujeme Stanleyho, jak se ohlíží přes rameno a bere ze skladu krabičku propisovaček nebo si do kalhot cpe papíry.

Silné zápletky často bývají inspirovány skutečným životem. A život klade spoustu zajímavých otázek. Skutečnost života bývá tak absurdní, že jí většina lidí nikdy neuvěří. Bude jim připadat vymyšlená. Nepoužívej skutečná jména ani přesné detaily. Není to potřeba. Buď kreativní. Při psaní neobviňuj a neodsuzuj. Raději využij emoční rizika a vrtochy ze skutečných situací jako rámec pro své otázky a nakombinuj si vlastní zápletku.

Až budeš vzpomínat, co se ti v životě přihodilo, ptej se: Co ten člověk chtěl? Co byl ochotný riskovat, aby to získal? Jaké tajemství nebo vodítko se skrývalo v deníku?

Možná se zamýšlíš nad tím, co dělat, když nemáš žádný deník k dispozici.

Třeba to není kniha nebo sešit, do kterého si denně zapisuješ, ale nějaký deník určitě máš. Staré kalendáře, dopisy a nezapomínejme třeba na staré účtenky. Ty mají na sobě datum a mnohdy na nich najdeš i čas a přesný obsah nákupu. Účtenky odpovídají na otázky kdo, co, kdy a kde. Podívej se na starou účtenku, ptej se a pokus se vymyslet zápletku.

Proč si asi tak někdo 12. března 1999 ve Phoenixu koupil tisíc pingpongových míčků?

Můj účetní se mě ptal na totéž. Ve vzduchu cítil zápletku. Anebo možná kontrolu z bernáku.

Zápletky samozřejmě objevíš i na fotkách, ale ty vyžadují opatrnost. Rodinné fotografie už často svůj příběh mají:

To je náš syn Mark, když mu byly čtyři. Chůva ho vzala do obchoďáku na setkání se Santou. Když na něj přišla řada, samým rozrušením se rozplakal.

Obrať se na sousedy, přátele nebo příbuzné. Pošli jim pár otázek a zapiš si jejich vzpomínky. Třeba taky mají fotky ze stejného období. Jejich fotky a vzpomínky představí příběh z jiných úhlů a nabídnou ti zápletky, o nichž nemáš tušení.

Pamatuješ si na tu Markovu zlou chůvu Becky? Jednou ho odtáhla do obchoďáku pod záminkou, že tam bude Santa, ale přitom jen chtěla vidět Sergia, co pracuje ve Foot Lockeru. Mark byl unavený a stěžoval si. Becky ho štípala tak silně, že plakal, ještě když si sedal Santovi na klín.

Stejná fotografie. Úplně jiná zápletka.

A kdyby ti nestačily fotky, kalendáře a účtenky, pořád ještě máš tisíce e-mailů a zpráv, v nichž jsou zachyceny tvé názory, tvá duše a srdce i tvůj běžný život v určitém období. Vrať se ke korespondenci z minulých let. Co jsi v ní probírala či probíral a s kým? Bylo to z tajné e-mailové adresy? Nebo prostřednictvím P. O. boxu? K čemu ti byl? Co bylo podnětem? A jaké bylo tvé přání? Který okamžik byl nejzoufalejší? Staré materiály nabízejí nové perspektivy a inspiřují svěží zápletky. Prohlédni si staré fotky nebo si vyber nějakou ve svém telefonu. Vymysli si kolem ní úplně nový příběh.

Nikdy není pozdě začít si zapisovat, co se nám děje. Dokumentovat své tajné já, aby ho někdo v budoucnu mohl objevit.

Je jedno, jestli použiješ knížku se zámkem, digitální zařízení na heslo nebo třeba strčíš vzkaz do lahve, ale hlavně to udělej. Jestli ti to pomůže, udělej to anonymně nebo si pro zábavu vymysli pseudonym. Rozmísti indicie. Představ si, že najdeš deník za trámem na půdě, anebo ještě líp v přihrádce auta na vrakovišti. Nechávej po sobě stopy, které někdo může objevit a sledovat.

Tvůj příběh má hodnotu – a zápletku. Jak řekla herečka Mae Westová: „Veď si deník a jednou ten deník povede tebe.“

Zvědavost

ZAJÍMAVÉ ZÁPLETKY JSOU ZALIDNĚNY ZAJÍMAVÝMI lidmi. Je možné, že tě v dětství obklopovali zajímaví lidé nebo tě takoví lidé potkali později v životě. Ovlivnili nějak tvé psaní?

SEPIŠ PĚT LIDÍ, kteří tvůj život ovlivnili pozitivně.

SEPIŠ PĚT LIDÍ, kteří tvůj život ovlivnili negativně.

Pozitivní a negativní zkušenosti. Obojí jsou stejně důležité, protože směřovaly tvá rozhodnutí a ovlivnily zápletku tvého života.

Jsem dcera Litevce a poloviční Němky. Oba zakusili hlad, těžkosti a ponížení. Tyhle životní vlny je málem utopily.

Můj otec se narodil v Litvě a za druhé světové války odtud s rodiči utekl. Devět let prožil v uprchlických táborech, než se mohl nalodit na loď do New Yorku. Když sem připluli, neuměli jeho rodiče ani slovo anglicky a drhli na Wall Street záchody. Po roce v Brooklynu mému dědečkovi nabídli práci ve Ford Motor Company. Rodina opustila New York a usadila se v Detroitu.

Moje matka, nejmladší z jedenácti dětí, vyrostla v centru Detroitu. Její otec se narodil v Německu, přistěhoval se do Států a pracoval jako dělník ve slévárně automobilky Ford. Zemřel v osmapadesáti letech, ještě před máminými druhými narozeninami, a rodina upadla do chudoby. Máma měla bolestně těžké dětství a v patnácti musela nechat školy, aby mohla pracovat a starat se o churavou matku.

Navzdory všem útrapám se z mých rodičů stali elegantní a úspěšní lidé – a úspěšní rodiče. A jsem přesvědčena, že za tím stála nejen jejich odvaha, ale i jejich zvědavost, a tenhle smysl pro dobrodružství a objevování předali i svým dětem. Máma milovala knihy, hudbu a divadlo. Táta byl celý život umělec a fotbalista a rád cestoval. Protože jako děti přišli o všechno, kráčeli životem s nikdy nekončícím údivem a vděkem.

Jejich útrapy měly svůj význam a na jejich konci stály tři smělé, kurážné děti. Naši rodiče neměli impozantní rodokmen, ale nějakým způsobem se vmísili mezi neuvěřitelně různorodé lidi z korporátního světa, uměleckého světa i z podsvětí. A to bylo teprve zajímavé.

Pamatuju si, jak jsem se dívala na zdobený stříbrný čajový servis, který jsme jaktěživi nepoužívali. V cukřence ještě ležel vzkaz. *Pro štíhlou malou Philly od Starýho válečného koně.*

„Kde jsme k tomuhle přišli?“ zeptala jsem se.

„Jimmy Hoffa mi to dal jako svatební dar,“ odpověděla máma.

Sem se zápletkami. Jenže tím náš rozhovor skončil. Tedy na čas.

Můj otec měl grafické studio, které patřilo k reklamní agentuře. Jedna slavná novinářka, která psala o módě pro *The Detroit*

News, přesvědčila mé rodiče, aby si koupili moderní ranč z poloviny století v její čtvrti plné spisovatelů, muzikantů a výtvarníků. Každý dům v té čtvrti byl jako jedna samostatná zápletka.

Žil tu skandinávský automobilový designér, který doma choval opičku, doktor, který malým koledníkům naléval martini, rodina architektů, kteří se časem proslavili po celém světě, stará tanečnice, která měla všude v domě růžové chundelaté koberce, a chůva, která se odstěhovala do Hollywoodu a proslavila se. O víkendech jezdíval táta s fotbalovým mužstvem na zápasy. Často se vracel s nějakým zraněním. Doktor, co měl rád martini, ho pak zašíval a máma míchala kupované makarony se sýrem a telefonovala se sousedkou, která podle nás byla špiónka. Všechno nám to připadalo normální.

Když jsem byla v páté třídě, přivedla jsem s sebou domů jednu holku, kterou jsem potkala na kroužku pantomimy (vidíš, nekonečný údiv). Rozhlédla se po našem obýváku a kuchyni a zamračila se. „Ruto, ty bydlíš... tady?“ zeptala se.

Její reakce mě zmátla. Že by narážela na to, že můj táta mluví litevsky, mám divné jméno a žiju v Michiganu?

„Narodila jsem se v Detroitu. Jsem Američanka,“ řekla jsem jí sebejistě.

„Ne, o tom nemluví.“

Tak o čem tedy mluvila? Pak jsem pomalu začala chápat. Byli jsme ve své bublině úplně izolovaní. Naše škola byla v jiné čtvrti a mně poprvé došlo, že náš domov může lidem odjinud připadat poněkud zvláštní. Na zdi v kuchyni nám visel obrovský popartový obraz zeleného hamburgeru. Koupelna pro hosty byla vymalovaná lesklou černou barvou a naproti záchodu visel metalický tisk Wonder Woman. Měli jsme židle ve tvaru